

■ 3. LOS ANGELES ÉS ZENTA ■■■

Az életet előlről lehet kezdeni. Zsenijére azonnal felfigyelnek. 1963-ban az előkelő Beverly Hills-i Raymond Burr-galériában állít ki nagy sikerrel, s a megnyitón 450-en ünnepelték.

A Los Angeles-i Art Center in La Jolla múzeumban 1964. március 29-től április 26-áig 32 szoborral és 9 rajzzal van jelen. A siker itt sem maradt el.

Részlet a kiállítás katalógusából:

„Tóth István jelenlegi kiállítása ebben az országban az első ilyen kiállítás, amely egy ember műveit tartalmazza csupán. Bár nem teljesen retrospektív a kiállítás, mégis ezek a faragások és öntvények felölelik az elmúlt 15 év termékenységet, és jó áttekintést nyújtanak az alkotó művészetének természetéről.

Tóth művészeti irányát két domináns tényező formálta: az egyik Európa tradícionális befolyása, amelyet az alkotó olyan jól megtanult fiatalkori küszködése folyamán, és a másik modern, XX. századi ideál benne való felébredése... főleg a tiszta forma birodalma. Azt mégsem lehet mondani, hogy munkája a két forma egyszerű szintézise, mivel más ideák függetlenül léteznek.

Természetesen ezek egyike az ő érzékenysége bizonyos anyagokhoz. A kiállítás trópusi keményfák faragványából áll, amelyekből sok az 5-6 láb hosszú farönk. Hosszú venezuelai tartózkodása előtt Tóth nem juthatott ilyen anyaghoz. Nagyon valószínű, hogy ezek a keményfák alkalmat adtak az új irány, a tiszta forma kidolgozására. Ez fordulópontot jelentett pályafutásában. Ez legjobban az *Absztrakt kompozíció*, *Kompozíció* és a *Térformának* nevezett alkotásaiban látható.

Tóth sohasem kényszeríti a fát groteszk formába. Inkább a fa eredeti formájának figyelembevételével alkotja műveit. Ez az, amiért Tóth inkább vertikálisan, mint horizontálisan hozza ki a formákat, bár az utóbbi sem lenne nehezebb.

Véleményem szerint ez a választás lelki beállítottságot fejez ki, a felfelé – az ég felé – küszködést, de lehet szimbolikus tartalma is.

A most 52 éves Tóth egy új és más országban telepedett le, ahol a keményfát már nem tudja olyan könnyen megszerezni. Ez jelentős, mert én biztos vagyok benne, hogy ez nemcsak a technika tekintetében, hanem filozófiailag is befolyásolja majd munkáját. Ő azonban érett művész, akinek új környezete az esztétikai alkalmazkodást eredményezi, amely végeredményben új jelleget fog mutatni, amelyet ő »tiszta művészeti forma iránti szeretetemenek« nevez.”

(Donald J. Brewer)

A tárgymutatóban Tóth István így vall művészetéről:

„Céлом mindig fejlődni a koral, amelyben élünk, és magyarázni azt a pozitív munka alkotásával, amelynek a szépsége felemeli a lelket, amely látja. Gondolom, hogy szobraim által Önöket is erre kívánom tanítani, a teljes szabadságot fejezem ki a fában, a márványban vagy a bronzban. Teljesen úgy, amint és ahogyan Ön látja. Legyen az a földön, az égen vagy az óceán fenekén. Röviden: mi a harmóniát és a ritmust akarjuk egyesíteni e kor kultúrájának fejlesztése érdekében.

Az én törekvésem mint szobrásznak az igazság keresése, olyan művek alkotása, amelyek tükrözik az előre tekintő generáció fogalmát. Bizonyos mértékig támogatom a stilizált és modern vonalakat, laposakat és hajlítottakat a harmónia elérése érdekében, de elsődlegesen nem kísérlem meg a reális forma elérését.

Bármely szobornak a végső célja és igazi szépsége kell, hogy művészileg díszítő hatású legyen, de hasonlóan lényeges, hogy lelki érzelmet tárjon fel az alkotás az ábrázolandó tárgy igazi kivitelezése által.

Programomban – és remélem Önök is egyetértenek velem – nincs helye a standardizálásnak. Nekünk igyekeznünk kell kifejezni a mi szoborformánkat, az eszme lényegét, keresve a költőiségét és a szépségét, amely a nézőt magasztos érzéssel tölti el. Gyakran teljesen eltérünk a prózáitól, és hagyjuk gondolatainkat szabadon szárnyalni, hogy megragadjuk a szeszélyes formát attól függetlenül, hogy a forma hasonlít-e valami létező dologhoz, vagy sem, de igyekszünk, hogy az alkotás egy szépség legyen. Legyen az fantasztikus farajzolat és csomó, az óceán hullámainak fodra vagy az emberi test gyönyörű hajlata. Végül mások tudtára szeretném adni a tiszta művészet iránt érzett szeretetemet. Ezt tekintem küldetésemnek.”

Időközben lelkesen készül 23 év távollét után hazalátogatni, találkozni testvéreivel, régi barátaival, és kéri Aulik Mihály (Miska) fogorvos, Toldi Illés, Neider Sándor (Sanyi), Tóth Szarka Vince és Csikós István állatorvos címét. „Reményilem, még emlékeznek rám, Zenta város idegenbe szakadt szülöttjének fiára?” – teszi fel a kérdést levelében.

A tervezett viszontlátás örömeinek reményét hadd tükrözzék 1964. április 14-én hozzánk írt sorai:

„Már alig várom a napot, hogy újra otthon legyek feleségemmel, és újra átélni a rég múlt napokat. Végigsétálni a Tisza-parton, és megpihenni a gesztenyefák árnyékában, és elábrándozni az élet furcsa, szeszélyes játékán. Zentán szeretnénk eltölteni egypár hetet, és utána egy hónapot Abbáziában pihenni, utána Párizs, Madrid és Londonban egy-egy hetet, utána Los Angeles, hogy újra belevevessük magunkat az itteni rohanó áradatba.”

1964-ben Zentán még alig volt autó, ők júliusban megérkeztek egy hatalmas, amerikai kocsival. A hat testvér találkozása ennyi év után nagyon megható és örömteli volt. Erről az eseményről fotó is készült, amelyről a családtagok sem maradhattak le. A fényképet édesanyámék lakása előtt készítették a Belgrádi (most Árpád) utca 7. számú házának udvarán.

Pár hét ittlétük alatt életünk nagyon mozgalmas volt. Ha az idő engedte, a Tiszára jártunk fürdeni. Editkénk akkor 3 éves volt, és nagyon megkedvelték, és sokszor magukkal vitték rokonai vagy baráti látogatásaikra. Egyik későbbi levelében megemlíti: „Annyira megszerettem azt a csöppséget, hogy könnybe lábad a szemem, ha rá gondolok.” Pista ellátogatott szülőházához is, és szülei sírját is felkereste.

Aulik Miska fogorvos és felesége, Erzsike egy felejthetetlen diszebéden látták vendégül őket házukban, amelyen jelen voltak még: Aulik András (Bandi), Neider Sándor és felesége, Erzsike, valamint a férjem és én. Amikor a szépen megterített, ünnepi asztalhoz leül-

tünk, alig hogy elkezdünk enni a gőzölgő, aranszínű tyúkhúslevesből, zeneszó csapta meg fülünket. Az előszobába ugyanis időközben egy négytagú cigányzenekar surrant be. Halkan elkezdtek játszani Pista kedvenc nótáját: „Asszony lesz a lányból...” Pista kezében megállt a kanál, s a szeme teleszaladt könnyel (a miénk is), összeszorult a torka, és csak nagy sokára tudta az evést folytatni. Mindannyian meghatódtunk. Én még a mai napig sem tudtam elfelejteni azt az érzést, amit aznap átéltem.

A búcsú pillanata hamar eljött. Ezután nagyon sok idő eltelt, míg újra jelentkezett.

Visszatérve Los Angelesbe 1964. október 11-én részt vett az Eart Sky and Sea tárlaton az L. Art Association rendezésében, majd 1965. február 15-étől március 5-éig a Pepperdine College-ben sikerrel állította ki szobor- és képalkotásait. Tagja lett a La Yolla múzeumnak és a Los Angeles-i Art Associationnak.

Leveleimre nagy sokára egy levelezőlappal jelentkezett, és csak saját nevében kívánt kellemes karácsonyi ünnepeket. Ebből sejtettük, hogy házasságukkal valami történt. Ezt a sejtésünket alátámasztotta később egy elkeseredett hangú levele:

„Ha ilyen hangú levelet írok, azért ne féltsetek, mert az egészséges paraszti eszem át fog vinni a legnagyobb megpróbáltatásokon is. Ahhoz, hogy egy művész igazi jó alkotásokat tudjon létrehozni, sok szenvedésre, tapasztalatra, megpróbáltatásra van szüksége. Viszont az élet hosszú csalódások láncolata, csak ritkán vannak ragyogó napsütéses napok. De azért nem szűnünk meg sóvárogni, vágyódní a boldogabb élet után. [...]

Talán a legújabb versemmel tisztább képet tudok adni magamról:

Süket magány

*Elhagyott sivatag közepén ülök egyedül,
S csak a láthatár sivár széle vesz körül.
Úgy érzem, mintha börtön lenne rács
nélkül,*

*S szomjúhozom, vágyódom egy szebb
horizont után.*

*Szívem, lelkem ajtaja nyitva áll,
Hát senki sem érti hívó szavát?*

*Pedig bent, az ajtón belül virágoskert
van,*

Mely hiába ontja illatát?

*Vajon lesz-e fáradt utas, aki arra téved,
S megöntözi a már senyedő szívem
utolsó virágát?*

*Vagy csak a süket magány veri fel
lelkemben*

Örök táborát?

Tóth István, Hollywood, 1966. február 3.”

Azután így folytatja:

„Érdekes, hogy mikor fájdalmat vagy csaldást érzek, akkor versformában nyilatkozik meg bennem. Ha örööm van, akkor a szobrászattal vagy a festézzettel tudom magam jobban kifejezni.”

A fenti leveléhez újságcikket csatolt, amely a Los Angeles-i *Californiai Magyarság* című újságban jelent meg ismertetve Tóth addigi munkását. Többek között ez áll benne:

„Megszámlálhatatlan azoknak az elismerő újság- és magazincikkeknek a száma angol, francia, olasz és spanyol nyelven, melyek alkotóművészetét méltatják. A venezuelai *Elite* folyóirat 1960. december 3-i számát

teljes egészében az ő művészetének ismeretetésére szentelte, illusztrálva.

Idetelepülésével kolóniánk szépszájú művészgárdája egy értékes taggal gyarapodott. Tóth a közeljövőben két hónapos tanulmányútra utazik Dél-Amerikába, ahonnan sok hasznos tapasztalattal gazdagabban, szeretettel várjuk vissza.”

1966. január 13-ai levelében jelzi, hogy a Pan American repülőgéppel indul Venezuelába, Peruba, Equadorba „új impresziókat gyűjteni”. Ugyanez év áprilisában Victoriából, majd Arizonából küld képeslapot.

A *Californiai Magyarság* című újság 1966. július 1-jén a következőkről tudósít:

„Tóth István szobrászművész a közel-múltban visszaérkezett Venezuelában és Panamában töltött vakációjáról. Peruban is járt, ahol az ősi inka művészetet behatóan tanulmányozta. Alant közöljük a kiváló szobrászművészhez írt verset Gábor Ferenc erdélyi költő tollából:

Művészhez

*Csodált művek kezed vonása!
Hogy tudsz ennyi lelket vézni a fába?!
Mily varázsa van a kezednek;
mily ösztönök vezetnek,
hogy száz szép
vonását adod vissza
egy képben a természetnek?
Mennyi erő és mennyi szándék
egy képben: fény, szín és árnyék;
élet, valóság ragyogása –
a változónak változatlan,
kicsiben – nagy – örökített mása.
Csodállak, Mester!*

Mennyi munka!

*Tudom, nagyon tudom, hogy kevés
értük ez a kis elismerés.*

*Egy kézfogás csupán,
de jusson eszedbe:
egy kubikostól kaptad
Nagyszalontán.*

Szeretettel ajánlom ezt a verset Tóth István szobrászművésznek és övéinek, hogy emlékezzenek szülőhazájukra és az itthoniakra ott, a filmek városában, túl a felhőkön és a tengeren. Barátsággal: Gábor Ferenc.

Nagyszalonta, 1964. október 19.”

1966. december 23-án ugyanez az újság hírül adja, hogy

„a Los Angeles-i magyarság körében jól ismert, nagyra becsült szobrászművész munkáiból rendez kiállítást a Downey Museum of Art december 28-ától 1967. február 5-éig.

A kiállításon a művész alkotásai közül látható 47, dél-amerikai színes keményfából faragott, valamint több márvány- és bronzszobra.

A Downeyben megrendezett kiállítás úgy amerikai, mint magyar vonalon kiemelkedő képzőművészeti esemény lesz, és újabb megbecsülést hoz nemzetünknek. Egy igazi magyar tehetség munkáiban gyönyörködhet, aki megnézi.”

Erről a kiállításról küldött nekünk katalógust, amelyben Christine Louise műkritikus többek közt ilyen értékelést írt Stephen Tóth művészetéről:

„A művészet a filozófia
kreatív megvalósulásának
formája.

Luigi Pirandello

A Downey Művészeti Múzeum bemutat egy nagy gyűjteményt, amely Tóth István szobrász teljes művészi útját tartalmazza, és napjaink nemzetközileg elismert művészei közé emeli őt. Tóth alkotói érzelme rávilágít az irányzatokra, eszményképekre és kifejezőmódokra a művészetben. Ő az, aki – mint minden nagy művész – hű marad a lelkiismeretéhez, és ez az, ami eredeti felépítésmódot ad az alkotásainak.

Tóth munkásságát állandó fejlődése jellemzi, minden egyes alkotásában megnyilvánul kivételes tehetsége és személyisége. Művei – mint vibráló dallamai az életnek – a szépség és az életerő megtestesítői. Különlegességük nem a technikai megoldásokban rejlik, hanem a lélek szemmel látható megjelenítésében.

Tóth, aki végtelen lelki kutatása folytán állandó hangulatot kölcsönöz szobrainak, arra enged következtetni, hogy művészete kimeríthetetlen, és még sok feltárnivalója van... Ez Tóth adottságainak legfőbb ajándéka...”

A Downey-kiállításról két amerikai újság is tudósít. Az egyik 1967. január 20-án a *Citizen-News*-ban Jim Newson tollából megjelent cikk: „Man of year artist at work – Sculptor Stephen Toth works on one of his »abstract« pieces in his studio at 1144. N. Hudson Ave. in Hollywood. Dedicated man – Hungarian Sculptor Devotes Life to Art” címmel (magyarul: A beavatott ember – Magyar szobrász életét a művészetnek áldozta):

„Egy magyar származású bevándorló kísérletezik Hollywoodban a nagy, tiszta, fehérre festett falú műteremben, amely számára az álom fészke, az alkotás bölcsője. [...] Tóth az első, aki vallja, hogy a saját ihletére alkot, nem pedig eladásra. »Attól félek, hogy én nem rendelkezem nagy kereskedelmi érzékkel« – mondja szerényen. Kísérletei, melyeket a Hudson Avenuen levő stúdiójában mai napig is folytat, nem maradtak sokáig ismeretlenek: fa-, bronz-, márványszobrai jelenleg a Downey Szépművészeti Múzeumban vannak kiállítva.”

Ezt követően:

„Tóth István nemzetközileg ismert magyar szobrászművész szobrai a Simon Patrich Galériában 1967. március 16-i kezdettel kiállítják Robert Hallett amerikai, Lou D. Infield osztrák és Martinez Howard festőművészek képeivel együtt. Ebből az alkalmából meglátogatta őt nagy művésznőnk, minden magyar ügy igaz ápolója, Szörényi Éva. Gratulálunk honfitársunk sikeréhez” – tudósít a *Californiai Magyarság* című lap 1967. március 10-i számában.

A tujungai McGroarty Cultural Arts Center művelődési központban felnőtteket tanít Tóth 1967. október 16-tól minden este 7 órától. Ez egy éjjel-nappal nyitott művészeti központ, ahol festészetet, szobrászatot, színészetet, táncot, fafaragást, zenét és még számos más hasonló tárgyat tanítanak.

A sok utazgatás, sikeres kiállítások és megbecsülés ellenére nagyon bántotta az egyedüllét, ezt az érzést az alábbi versével közölte velünk, de később arra kért bennünket, hogy ne mutassuk meg senkinek, mert csapnivalóan rossz vers.

Magányosság

*Amint múlnak az évek,
Úgy ritkulnak a barátok.
És mire észre vesszük,
Csak bús magány marad velünk.
Az embermilliók között
Egyedül lépni a bús napokat,
S érezni a percek rohanását
A visszanyúló élet peremén.
Érezni azt, hogy céltalan volt a küzdés,
Az élet becsapott minket.
Mennyi ábránd, mennyi vágy! ...
Hiú remény, tarka remény.
Messzi szálltatok a Göncölszekéren,
Életcélok, nagy akarások,
Várva várt mesevilág,
Itt hagyatok engem egyedül!?*

(1966)

1967. januári leveléből megtudtuk, hogy házassága zátonyra futott.

„Rengetegbe került a válás, ami engem anyagilag és lelkileg majdnem tönkretett, és itt már kezdek egy kicsit lábra állni, de még mindig nagyon nehéz – panaszolja. – Sokfelé kell az erőmet beosztani, itt óriási harcot vívok még mindig, hogy művész tudjak maradni.”

Az 1968-as év is nagyon mozgalmas volt számára. Újra tanári állást vállal Los Angelesben a Barnsdall Art and Craft Centerben, szobrászatot tanít nagy sikerrel. Az intézet igazgatója szerint közel negyvenen szerepelnek városlistán, hogy a magyar művésztanár osztályába bejussanak!

Ebben az évben végleg letelepszik, Hollywood egyik dombvonulatán telket vásárol,

házat épített magának. Májusban elnyeri az amerikai állampolgárságot. A felesketési szertartást egy helyi tévéállomás közvetíti.

1968 júniusában, a Robert Kennedy halála utáni napon megmintázza a szenátor fejét az újságokban és magazinokban megjelent fényképek után. A portré olyan feltűnően jól sikerült, hogy a tévé műsorán is megjelent vele, és ajándékként felajánlotta alkotását a Kennedy családnak. (Arról nincs tudomásunk, hogy ezt az ajándékozást megvalósította-e.)

November végén beköltözik a 6465. Iverene Avenue-i új otthonába, és közli:

„Most, hogy vettem házat, óriási költséget vettem a nyakamba, de legalább van miért dolgoznom, különösen azért, mert meg is nősülök. Életem egy új fordulóponthoz érkezett, s megtaláltam magamnak egy nagyon helyes, melegszívű élettársat.”

(Az esketési szertartásról rövid cikk jelent meg a *Californiai Magyarság* című újságban 1968. december 27-én.)

Ténylegesen és képletesen is beépül a felső középosztályba, bár ennek ára van: művészete, tanársága nem mindig elegendő a megélhetéshez, ezért munkát vállal a Walt Disney-stúdióban, fellép nyilvános rendezvényeken, magánpartikon, és tévében szerepel. Mint a világ leggyorsabb kezű, hihetetlen képességű szobrászát mutatják be, ti. találomra kiválasztott modellről fél óra alatt képes tökéletes portrészobrot készíteni, ami általában 5-6 órai munka egy szobrásznak, és legalább egy óra a gyors kezűeknek. A fél óra világviszonylatban is rekord. 1972 márciusában Tripolsky Gézához írt levelében rendkívüli képességéről István így nyilatkozik:

„Portrédemonstrációt kb. 6 évvel ezelőtt kezdtem (sajnos már 4 éve elhanyagoltam). Tanár voltam a Barnsdal Arts Centerben, és véletlenül rájöttem, hogy 30 perc alatt képes vagyok megmintázni egy portrét, s én csodálkoztam legjobban az eredményen. [...] Bemutattam a televízióban, különböző Art Centerbe hívtak meg, és még fizettek is érte. Sokan kérdezték, hogy hogyan csinálom. Az őszinte válaszom, hogy nem tudom. Az biztos, hogy egy kicsit transzba kell esnem, s utána rászabadítom a 10 ujjamat az agyagra, úgyhogy jóformán én sem tudom, mit csinálnak az ujjaim, csak 30 perc után kész a szobor. (Egyszer 15 perc alatt csináltam meg.) Tanítványaimat úgy ámitottam el, hogy behunytam a szemem, s két kézzel egyszerre mintáztam mindkét fülét a portrénak. Úgy beszéltek rólam, mint a világ leggyorsabb portretistájáról. Barátaim azt tanácsolták, hogy járjam az országot, és mindenfelé csináljak demonstrációt, s így gyorsabban megismernének. De én nem akarom specializálni magam.”

1969 novemberében arról ír nekünk, hogy „sajnos még mindig dolgozom a Walt Disney-nél, ugyanis a házat, amit vettem, fizetgetni is kell. [...] Amint biztonságban érzem magam anyagilag, újra magamnak fogok dolgozni. [...] Én csak akkor érzem az élet igazi ízét, ha mint művész dolgozhatom magamnak.”

1970. április 2-án Los Angelesben, a Karpathia Galleryben 47 szobrot állít ki nagy sikerrel, valamint 1972. november 17-én részt vesz a képzőművészek őszi tárlatán is.

Egyik kritikusa 1970. október 16-án a *Nyugati Magyar Élet* című újságban megjelent *Los Angeles-i művészportrék* című cikkében így ír:

„A latin közmondás szerint a költő nem lesz, hanem születik. Tóth Istvánra alkalmazva: a zentai parasztyereknek semmi esélye sem volt arra, hogy kasztjából kiemelkedjék – vele született zsenijén kívül. Nyugtalan, megszállott élete is nem véletlenül hasonlít Munkácsy, Fadrusz, Csontváry életére.”

Majd röviden ismerteti életútját, beszámol venezuelai sikereiről:

„Szoborkompozíciói mellett ideje van a venéz folklórt tanulmányozni, s alkotásai-ban olyan erővel, intuícióval tükrözi e nép lelkiségét, hogy a venézek számára saját népük művészeti-vallástörténeti hagyatékát egy magyar, vagyis ő, Tóth István emeli kultúrtörténeti üggyé! [...] Fiatalkori szobrain még lenyomozható Páczay Pál és Ivan Meštrović hatása. A Rómában készített *Kariatidája* azonban már szakítás az iskolai hagyományokkal; jelentkeznek a leegyszerűsített felületek, a lényegre törekvés... Egyik domborműve – anélkül, hogy az tudatos lenne – hangulatában egyenesen az altamirai barlang bölényét idézi... Az alkotóművész számára belső parancs, hogy az egyetemes emberit a saját korának a nyelvén fejezze ki, tükrözze vissza. Ha egyszer a radioaktív hamu alól kiássák Tóth István szobrait, az utókor tudni fogja, hogy az atomkorban készültek, amikor tengelyben és ritmusban gondolkodtak.

Nem kétséges, hogy Tóth István a magyar szobrászművészet egyik legmarkánsabb képviselője. Ha az alkotás egyben vallomás is, akkor azt kell mondanunk, hogy nincs még egy magyar szobrászunk, akinek művészi ouvre-je annyira árulkodó

lenne, mint az övé. Megszállottságában, igazságkeresésében, a konvencionálissal való harcában talán csak Rodinhoz hasonlítható.” (Trombitás Dezső)

„A házam mellé műtermet építettem magamnak – írja 1971-ben nekünk és Tripolsky Géza barátjának –, így nagyobb kedvvel élhetek művészetemnek.” Ám az örömben ürem is vegyült, mert amikor már minden a helyén volt, földrengés rázta meg a vidéket.

„Azt hittük, hogy itt a világ vége. Előbb kirohantunk az udvarra, s amikor vége lett, berohantunk a műterembe, és ott láttam a szobraim lezuhanva, darabokra törve. Mi, hála Istennek, életben maradtunk, csak egypár ezer dolláros kárral megúsztuk.”

A szobrait hamarosan pótolni tudta, és augusztusi levelében már arról ír, hogy „megvolt a műterem-party, és nagyon jól sikerült, küldök fényképet a megnyitóról.”

Egy újságcikk ekképp számol be az eseményről:

„A műterem egy rendkívüli magyar alkotóművész munkáinak méltó helye. A polcokon egymás mellett sorakoznak a modern, harmonikus vonalakban futó, dús fantáziával alkotott szobrok, melyekből a stúdiopartin hamarosan elkelt három darab... A megjelentek között magyar részről ott láttuk: dr. Kadvány Sándor orvost nejevel, Pál György filmrendező nejevel, Zsókéval, Ybl Miklóskát, Szabados V. Zoltánt, Tatár Györgyöt. A társadalmi eseményt Papp János örökítette meg filmen. Számos tv-s személyiség is jelent meg a stúdiopartin...”

Tóth Istvánt az a kitüntetés érte, hogy szobrait június 25-én és 26-án kiállítják Walt Disney lányának otthonában és kertjében jó-tékony célra a Californiai Arts Benefit Show keretében. Rajta kívül még két híres festő képei szerepelnek...

„Ezen a galakiállításon Tóth István szobrász harminchárom szobra tökéletes harmóniában illeszkedett a festmények gyűjteményébe... Modern, absztrakt, harmonikus, sima vonalak jellemzik. Impozáns, fibergrassból készült *Composition* című hatalmas szobra mellett, amelyet a bizottság 6100 dollárra becsült, ennél is értékesebb a másik *Composition* 9800 dollár, melynek anyaga carretófa. Az esti megvilágításban szinte vakítóan tündökölt az olasz márványból faragott *Abstract form*. Tóth Istvánnál nincs jobb és közepes alkotás, minden munkája a maximumot adja...”

A tudósító szemtanúja volt, hogy Tóth Istvánt az amerikai hírességek milyen elismeréssel vették körül. „Nagy kitüntetés volt a számára ezen a kiállításon részt venni, amit tehetségének köszönhet.” (Fényes Mária cikke a *Californiai Magyarság* 1971. július 2-ai számában.)

Most már nem kényszerül állandó munkát vállalni a Walt Disney-stúdióban, hanem kedvére alkothatja szobrait, műtermében foglalkozhat a tanítványokkal (akiknek – ha megéheznek – még főz is), valamint a hegyoldalba épített teraszos gyümölcsösével és zöldségeskerttel, amelyet a saját két kezével alakított ki. (Ebben a kertben zentai paprika, estike és szegfűmag is gyökeret vert. Úgy tudtuk biztonságban kijuttatni hozzá a magokat, hogy amikor levelet írtunk, akkor a borítékra

ragasztott bélyeg alá rejtettünk mindegyikből néhány szemet.)

Ideálisnak mondható helyzetét beárnyékolja második házasságának felbomlása, de fizikailag törhetetlen. „Egészségem, hála Istennek, olyan jó, hogy nem is lehetne jobb” – írja. Elment hegyet mászni egyik barátjával, és 60 évesen hihetetlen kondícióról tett tanúbizonyságot:

„Én nagyon erősen dolgozom az 1972. június 22-i kiállításra. Előfordul, hogy elkezdek dolgozni reggel 6 órakor, s másnap 5 óráig egyfolytában dolgozom, 9 órakor már újra talpon vagyok... Talán azért vagyok ilyen egészséges – még ha sokat is dolgozom –, mert azt csinálom, amit végtenül szeretek: a Művészetet...”

„Ez a pokoli küzdelem, amit az élet írt számomra, még nem tudta eltörni a derekamat. Sokszor én is csodálkozom, hogy honnan meritem az erőt. Pedig az élet sokszor úgy megpofozott, hogy azt sem tudtam, melyik lábamra álljak.”

Befejezésül ezt írja:

„Most pedig arra kérek Titeket, akármilyen történik az életünkben, mindig tartsuk meg szívünkben azt a szeretetet, amit mindig éreztünk egymás iránt. Öleli Pista az egész családot.”

Következő levelében megemlíti:

„Dr. Kadvány Sándor Zenta város szülöttje – akivel egy iskolába jártam –, itteni nagyhírű orvos barátom, vett tőlem egy kis bronzszobrot, amit a Zentai Múzeumnak fog ajándékozni.”

A *Magyar Szó* erről 1972. június 6-án tudósít Á. tollából:

„Dr. Kadvány Sándor, az USA-ban élő, zentai születésű orvos megvásárolta a Hollywoodban élő Tóth István szobrászművész *Tavasz* című bronzszobrát azzal a céllal, hogy a Zentai Múzeumnak ajándékozza. Ugyanennek a szobornak egy példányát a Kasser Art Foundation vette meg ezer dollárért.”

Tóth István a Zentai Múzeum igazgatójához, Tripolsky Gézához intézett levelében a következőket írja:

„Szeretném, ha a szobor átadásakor jelen lennének rokonaim, dr. Domány László és felesége, Katica és esetleg valamelyik testvérem...”

„Az ajándékszobrot dr. Kadvány Sándor ma adja át a zentai Múzeumnak. Az ünnepélyes szoborátadás megtörtént, Tripolsky Géza múzeumiigazgató átvette a 35 × 12 × 12 cm-es *Tavasz* című bronzszobrot, amelyik Tóth István hét másik alkotásával együtt a mai napig a zentai Városi Múzeum képzőművészeti gyűjteményében szerepel.”

(Tudósítás a helyi lapból.)

Istvánt nagy megtiszteltetés érte: 1972 decemberében meghívást kapott, hogy ismét vegyen részt Walt Disney lányának, Mrs. William Lundnak a házában évről évre megrendezett képzőművészeti kiállításon, amely a kaliforniai művészetet kiemelkedő eseménye, s amelyre messze földről is érkeznek látogatók. E tárlatok évenkénti megrendezése az elhunyt Walt Disney által tervezett program szerint

történik, és a cél a kaliforniai Institute of Art (CALART) anyagi támogatása. Ez az intézet, amelynek terveit ugyancsak Walt Disney készítette el annak idején, azóta valósággá vált, és a kaliforniai Valenciában működik, hogy összegyűjtse az állam legtehetségesebb művészeit, és a fiatalok továbbképzéséhez biztosítsa a szükséges segítséget. Az intézet elnöke Walt Disney leányának férje, William Lund (Disney Artists For California Arts).

1973 januárjában a DAFA (Disney Artists For California Arts) Bizottság értesítette Tóth István szobrászművészt, hogy a június 22-én és 23-án Walt Disney lányának házában rendezendő kiállításon vele együtt Salvador Dali és Mary Blair is részt vesznek. Salvador Dali a világ legjobban fizetett és legismertebb szurrealista festőművésze, aki mindig megválogatta azokat, akikkel egyszerre állít ki. Ebből az alkalomból kijelentette: külön öröm számára, hogy a magyar Tóth Istvánt megismerheti, és vele egy kiállításon szerepelhet.

István ezen a jótékonyági kiállításon a következő alkotásokkal vett részt: *Anya gyermekével* (terakotta), *Próféta* (bronz), *Szerelem*, *Absztrakt forma*, valamint *A világűr füle*. Ez utóbbi három fényezett bronz, és a kiállított alkotások legértékesebbjei, minthogy a katalógusban szereplő áruk öt- és nyolcezer dollár között mozog.

„Figyelemre méltónak találták a látogatók az *Absztrakt alakzat* és a *Pillanatok* című műveket, amelyeket dél-amerikai trópusi fából faragott a művész. A *Ritmus* nevű, olasz márványból készült szobor érintésre ingerelte különösen a női vendégeket.”

Szegedi Lászlónak, a kaliforniai *Új Világ* újságírójának 1973. június 29-én a kiállítás-

ról megjelent hosszabb cikkéből kiragadva idézünk:

„Tóth István egészen különleges stílust megvalósító, modern szobrait már ismertettük az *Új Világ* olvasóival. Valóban meglepő az a tudatos egyszerűsítés, ahogy elveti a feleslegesnek tartott és figyelemelterelő részleteket, és csupán a legkarakterisztikusabb vonalakat és formákat tartja meg. [...]

Feltétlenül jelentősnek találjuk, hogy a rajzok, akvarellek és olajfestmények alkotóinak a csoportjában szinte senki sincs, aki ezen a tárlaton azt a modern irányt képviselné, mint Tóth István a szobrászművészetében.”

Azt is megemlíti az újságíró, hogy Tóth hosszabb európai útra indult, ennek során ellátogat szülővárosába, Zentára is, ahol a város múzeumának személyesen adja át ajánlékat, a gyermeket karjában tartó anya álló bronzszobrát.

István 1973 májusában jelzi nekünk, hogy európai körútra készül. Június 27-én indul. Útiránya: Frankfurt, München, Budapest, Zenta, Újvidék, Belgrád. Összesen hét hetet tölt Európában, s még szeretne Spanyolországba és Marokkóba is elmenni kiállítás ügyében tárgyalni, ahol barátja, dr. Csikós István Rábatban fáradozik az előkészítésen.

Európai útja sikeres volt: Budapesten a Képzőművészeti Múzeum igazgatójával, a világhírű művésszel, Pátzay Pállal töltött két órát. A Nemzeti Galériában, ahol négy szobrát őrzik (*Anya gyermekkel* – sárgaréz, *Parasztasszonyfej* – fekete kő, *Lány madárral* – terrakotta, *Ülő nő* – gipsz), dr. Pogány Ö. Gábor fogadta szívélyesen és nagy örömmel.

Budapestről Szarvasra ment meglátogatni unokatestvérét, Tóth Menyhértet és családját. 1973. július 18-án mi is csatlakoztunk hozzájuk: felejtethetlen pár napot töltöttünk el a Körös-parton lévő víkendházukban. István nagyon élvezte a nyüzsgést, a horgászást, lubickolást a Körös vizében, és a szeretetet, amit mindannyiunktól kapott. Mi hoztuk haza Zentára. Szülővárosába nemcsak a szíve húzta, hanem azért is jött, hogy személyesen átadja az *Anya gyermekével* című bronzszobrot a zentai Városi Múzeumnak.

Erről az eseményről ekképpen tudósít a kaliforniai *Új Világ* újságírója 1973. szeptember 7-én:

„Dr. Kadvány Sándor korábban már eljuttatta Tóth István egy szoborajándékát a Zentai Múzeumnak, a művész most személyesen ment el, hogy találkozzék a régi kedves baráttal, Tripolsky Gézával, aki ösztönzője és lelkes szervezője volt a gondolatnak, míg megvalósult, összegyűlt a pénz, és a múzeum megépült. Most már az anyaggyűjtés folyik. A néprajzi vonatkozású tárgyak mellett a szépművészet minden ágában szaporítja máris gazdag gyűjteményét. Tóth Istvánnak, a város nagy tiszteletben tartott, messze földre szakadt szülőttének több szobrát őrzik. A művész meghatottan látta, milyen féltő becsben tartják azt a rajzát is, amit 9 évvel ezelőtt készített.

Tóth István látogatást tett a Zentai Múvésztelepen, és társai felkérésére pár napot töltött el közöttük. Két szobrot mintázott, amelyek a most ajándékba adottal együtt ott szerepelnek majd a múzeum őszi kiállításán.”

Újvidékre is ellátogatott, s a *Magyar Szó* Ács József tollából interjút közölt vele:

„Az elvont és zárt térformától elindulva, fokozatosan függőleges irányba fejleszti a formát, ahogy az élmény mind határozottabb tartalommal nemesül. Vallomás, kiáltás a hegytetőről, az övéinek a féltése, a jelentés, az úrból szóló profetikás, a múltat a jövővel összekapcsoló ősi jel, a »valami volt, valaminek lennie kell: anélkül nem tudnék alkotni« gondolat jut alkotásaimban kifejezésre.

Hinni kell valamiben, ragaszkodom a hitemhez, anélkül nem tudnék alkotni. [...] Nem lehet véletlen a világmindenség harmóniája – vallja.”

Tehát: küldetés is volt ez az út, nemcsak baráti látogatás. Mindezek felett mi az út művészi eredménye? „Megkezdődött az előkészítő munka a messze Amerikába szakadt neves magyar szobrászművész, Tóth István gyűjteményes kiállításának a megrendezésére Budapesten, Zentán, Belgrádban és a marokkói Rabatban, ahol dr. Csikós István fáradozik az előkészítésen, és minden valószínűség szerint maga a királyné lesz a kivételes értékű művészi esemény fővédnöke” – tudósít az *Új Világ* újságírója.

Ittlétekor Istvánnal elmentünk Zomborba Konjović festőművészhez, aki nagyon szívesen fogadott bennünket, és elvezetett abba a kis múzeummá átalakított házba, amelyet a várostól kapott erre a célra. A szobákban csak az ő művei voltak láthatóak az első rajzos próbálkozásoktól egészen a híres *Napraforgóig*, bemutatva a művész fejlődésének fokozatait.

Egyik nap Kragujević Stevo Štica meglátogatott bennünket testvérével, és elhozták

Lazo festett portréját, amit István amatőrként készített el még a 30-as években, de akkor elmulasztotta aláírni a nevét, ezért megkérték, hogy dedikálná a festményt, amit István szívesen megtett, habár nem emlékezett arra, melyik évben festhette a képet.

A baráti összejövetelnek sem maradhattak el, tisztai csónakkirándulások, szalonnasütögetés a gyümölcsösben Tripolsky Géza szervezésében, vacsora a népkerti Kioszkban stb.

Egy ilyen alkalommal nagyobb társaság jött össze, legtöbbször párral volt jelen, és hogy István se legyen egyedül, meghívtuk párjával jó barátunk és szomszédunk, dr. Harmath László özvegyét, Rózsát, akinek a számára István nem volt teljesen ismeretlen, mert amikor 1964-ben először hazalátogatott feleségével, akkor Gézáéknál találkoztak a Harmath házaspárral.

Az aránylag rövid együtt töltött idő alatt a két ember között rokonszenv alakult ki, amelyből igazi vonzalom lett, és később házasság.

Visszatérve otthonába Istvánt elszomorította a magány, csend, ami körülvette. „Hiányzik a kedves otthonotok melege, a nyüzsgés, nevetés, meleg gondoskodásokat, Rózsika stb. – panaszozza. – Ezután nagyon nehéz az elindulás, de engem már a munka sokszor átsegített az emberfeletti küzdelemben, s az alkotás a legjobb orvosság a léleknek.”

István nem tud uralkodni az érzelmein, és 1973. augusztus 15-én levelet ír Rózsának:

„Rózsikám, az életem legszebb ajándéka lenne, ha Te is tudnál szeretni szíveddel és lelkeddel. Tisztelettel kérek, hogy légy a feleségem, mert én Téged végtelenül szeretlek.”

Rózsát zavarba hozta István kérése, mert négyévi özvegyisége alatt egy olyan életformát

alakított ki magának, amelyben ő csak mellékszereplő volt.

„Nyugodt lelkiismerettel írhatom, hogy ez alkalommal alaposan kizökkentem a járt kerékvágásból. Gondolataim zavartak, nagyon örülök, nagyon félek, mert ilyen komoly terveim már régen nem voltak, és évek óta ebben a tudatban élek. [...] Bátornak ismernek, de nem lehetek vakmerő és megdöglő, ezt a lukszust [sic!] én nem engedhetem meg magamnak, nem magam, hanem gyermeki és szülői kötelezettségeim miatt. Megértéset és türelmedet kérem. Az idő, hiszem, mindent és jól megold. [...] Azt hiszem, már közösen megállapítottuk, hogy az ügy kissé bonyolult, de reméljük, hogy minden szépen megoldódik” – fejezi be Rózsa a levelét.

Rózsa reményt sugárzó levele határtalan boldogsággal töltötte el Istvánt:

„Kaliforniai nap nem süttött rám ilyen szépen, melegen. Vagy talán eddig nem vettem észre?”

Meghívja Rózsát legalább egy hónapra, hogy meggyőződjön a helyzetről, az életformáról, és akkor könnyebben dönthet, tudna-e ott élni.

Egypár levélváltás és telefonbeszélgetés után Rózsa mégis úgy döntött, hogy kiutazik Istvánhoz, aki szívrepesve várta 1973. november 23-án este 8 óra körül a Los Angeles-i röptéren.

Boldogságban eltöltött pár hét után, december 18-án Las Vegasban megesküdtek, rendeztek egy kis lakodalmat, meghívtak pár barátot, nagyon jól érezték magukat, mert a

belőlük kisugárzó szeretet mindenkit áthatott. Rózsika jókedvű, kedves egyéniségét mindenki nagyon megszerette, és várták vissza!

A számára igen fontos eseményről István nekünk így írt:

„Most pedig egy nagyon boldog ember szól hozzátok a messi távolból! Rózsám ugyan visszament, de itt hagyta egy csodálatos szép hónap emlékeit – melyekből élek most, mert bennem él minden nap, amelyet együtt töltöttünk, s ezek életemnek legszebb ideje, amiért érdemes volt élni.”

A Los Angeles-i *Új Világ* 1974. január 11-én *Tóth István megnősült* című cikkével gratulál a házaspárnak, fényképet közöl róluk, amint István elkészíti Rózsa portréját.

Közben újból munkát vállal a Walt Disney-stúdióban, ahol „kartonszerű szoborfigurákat kell csinálnia, amelyek azután mozognak és beszélnek”, de megkért bennünket, ezt senkinek se mondjuk el, „mert én nem vagyok büszke, hogy ilyen munkát végzek”.

Az Universal Filmstúdióinak is csinált egy 25 láb hosszú cápát, amelyik egy filmben fog szerepelni, és egy embert fog megenni. Nagyon nehéz munka, 10 órát is dolgozik minden nap, még szombat is, de megéri, mert jól megfizetik.

A megfeszített munka mellett rendben tartja a házat, a kertjét, főz magának, és a művészetét sem hanyagolhatja el. Mindezt teszi azért, hogy a kis feleségéhez tartozók, a két gyermek és a nagymama, akik most már az ő családtagjai is, semmiben se szenvedjenek hiányt, ha sikerül kiköltözniük hozzá Kaliforniába.

Amerikai viszonylatban ő nem gazdag, de biztosítani tudja a megélhetéshez szüksé-

ges anyagiakat. Elküldi a vagyoni állapotát igazoló dokumentumokat azért, hogy Rózsa elindíthassa a kiköltözéshez szükséges iratok beszerzését.

1974 májusában dr. Ternovszky Ferencről, az *Új Világ* főmunkatársáról mellszobrot készít, júniusban pedig, amikor Mindszenty József hercegprímás látogatást tesz Los Angelesben, István őt is megmintázza.

Rózsa beszerezte a szükséges okmányokat, kiküldte Kaliforniába, Pista azokat elvitte ügyvéd barátjához, és akkor derült ki, mennyire bonyolult a család kiköltözése.

Rózsa mint amerikai állampolgár, feleség kiskorú fiával kaphat ugyan bevándorlási vízumot, de nagykorú lánya és a nagymama jogot csak akkor kaphat, amikor már Rózsa kb. 3 év elteltével megkapja az amerikai állampolgárságot, és beadja a kérelmet családtagjai bevándorlásához, de annak a jóváhagyása is elhúzódhat jó pár évet. Ezek után úgy döntött, itthon marad, és Pista jöjjön haza.

Pistát ez a döntés hideg zuhanyként érte.

„Leveledet megkaptam, s mondhatom, úgy fejbe kólintott, hogy még mindig nem tértem észhez... Művésznek nagyon fontos a környezet, nem tudom, otthon hogy kezdek el újból. Itt mi a világ közepén vagyunk, Hollywoodban. Olyan ritkán fordul elő, hogy Amerikából a férfi költözik ki...”

Mivel a problémák olyanok, hogy levelezéssel nem lehet megoldani, 1974. augusztus 15-én hazajön, és nagy öröm lenne számára, ha Rózsa várná a belgrádi repülőtéren. Sajnos a jegye csak öt hétre szól.

Szerencsésen megérkezett, és igyekezett beilleszkedni a családba, megszerettetni ma-

gát a gyerekekkel és a mamával. Hazajövetele magánjellegű volt, és az öt hét nagyon gyorsan elmúlt rokonai és baráti látogatásokkal. Fehér Ferenc és neje, valamint Harmath Konrád, a *Magyar Szó* lektora feleségével eljöttek Zentára meglátogatni a Tóth házaspárt. Bori Imréékkel Csókán találkoztak, akik nyári pihenőjüket töltötték a feleség szüleinél.

Kragujević Stevo Šticával és nejevel ez idő alatt többször kölcsönösen meglátogatták egymást. Aulik Miskáék és Tripolsky Gézáék sem maradtak ki. Budapestre is felutaztak Rózsa testvéréhez, Imréhez, aki elkalauzolta őket az Epreskerti Művésztelepre, s ott István sok régi ismerőssel találkozott.

Végül azonban a hazatérés ideje is elérkezett. Csalódottan állapítja meg, hogy a problémát nem sikerült megoldani, nem találták meg az arany középutat, amely mindkettőjüket kielégítette volna, azonban bízik, hogy majdcsak jobbra fordul minden. Sajnos, nem így történt.

Rózsa 1975 áprilisában végleges döntést hoz, inkább gyermeki és szülői kötelezettségének tesz eleget, és el akar válni. István nekünk erről így ír: „Jó lett volna, ha igaz lett volna – amit magam is hittem: egy igaz élettársat kaptál, aki jóban-rosszban veled van. [...] Sokat csalódtam életemben, de még így nem fájt soha.” Hivatalosan 1976. november 16-án mondták ki a válást.

1975. március 15-én Istvánt súlyos baleset érte: amikor egy nagyméretű szobron dolgozott, lezuhant az állványról, és mindkét válla megsérült, ő azonban még úgy egy hónapig dolgozott fájó kezekkel.

Április 18-án az *Új Világ* közleményt ad ki *Tóth István kórházban* címmel. Az esés következtében mindkét válla megsérült. A Santa Monica-i St. Johns Kórházban egy kü-

lönleges képzettségű japán orvosokból álló csoport hajtott végre rajta műtétet, miközben a levált ínzalagokat visszaplántálták a csontfelületre.

Nekünk erről az esetről imígy számol be:

„Április 14-én az első súlyos, fájdalmas operáción estem át, ám május 14-én reggel 6 órakor hozzáfogtam egy álmom megvalósításához, a *Csillagok elérése* című szoborkompozícióhoz. Egy kézzel végeztem a munkát a következő, még súlyosabb operációig, ami június 30-án volt, s kb. tíz nap múlva, most már két rossz karral dolgoztam, kb. 2 tonna anyagot, vasakat, gipszet dolgoztam fel nagy, mozgatható állványról... Azt kérdezitek, honnan vettem ezt az erőt? Sokszor éreztem, hogy egy belső erő, amit úgy lehet hívni: Teremtő, adta nekem.”

A szoborkompozíció megalkotása óriási erőfeszítést igényelt, és 1975. augusztus 20-án reggel 6 órakor a Bicentennial jegyében rendezett képzőművészeti kiállításon bemutatásra került, amely a Los Angeles-i Californian State Museum impozáns termeiben nyílt meg. Nagy elismerést és megbecsülést hozott alkotójának.

A *csillagok elérése* (*Reaching for the Stars*) című remekmű a három úrhajós 1969. július 20-án történt történelmi utazásának emlékére készült. Nemcsak ezt a kalandot szimbolizálja, hanem az ember jövőbeli próbálkozásait és ambícióit is az űr titkainak megfejtésére. Az emlékmű egy huszonhárom láb magas kompozíció. A bronzalakok tizenhárom lábnyiak, tíz láb magas, fehér-fekete talapzaton állnak. Az egész mű rozsdamentes acélból készült, 13,6” átmérőjű csillagkeret veszi körül. Ez a Holdat szimbolizálja.

„Ez az első történelmi lépés az űrbe, megérdemli, hogy halhatatlan emlékként őrizzük az eljövendő generációknak” – vallja az alkotó.

A Magyar Nemzeti Galéria főigazgatójának, dr. Pogány Ö. Gábornak István fényképeket és újságcikkeket küldött erről az eseményről, beszámolt balesetéről, és levelét ekképp fejezi be: „Ne vegyetek tőlem szerénytelenségnek, ha úgy érzem, hogy ennek a művemnek megalkotásáért érdemes volt élni.”

1976 és 1977 márciusában az *Új Világ* hosszabb írást közöl *Büszkeségünk: Tóth István és Tóth István kitüntetése* címmel:

„A városunkban élő, világviszonylatban kiváló szobrászművész, Tóth István *Reaching for the Stars* c. hatalmas művének fényképe díszíti a Beverly Hills és környékén nagy népszerűségnek örvendő *Quote* című folyóirat első oldalát, belül pedig két teljes oldalon számos képpel méltatják a nagyszerű művész munkásságát. A magunk részéről örömmel látjuk az amerikai művészkörök elismerését, és ugyancsak örömmel hallottuk, hogy a fent említett szobor az Árpád Akadémia aranyérmét nyerte el. Szívvel gratulálunk Tóth mesternek!”

A konzervatív nemzeti érzelmű magyar emigráció által 1965-ben létrehozott Árpád Akadémia aranyérmét Tóth István Clevelandben vette át 1978 decemberében, ünnepélyes keretek között.

1975. október 3-án a Külföldi Képzőművészek Világszövetségének elnöke – a kaliforniai képzőművészekkel egyetértésben – Tóth István szobrászművészt nevezte ki a Világszövetség kaliforniai csoportjának elnökévé.

Időközben „Tóth István, a nemzetközi hírnevű, kitűnő magyar szobrászművész

megtisztelő megbízást kapott az 1976-os év elején. A kaliforniai Institute of Technology Jet Propulsion laboratóriumának nagy becsben álló igazgatója, dr. William H. Pickering nyugdíjba vonulása alkalmából a Caltech Management Club tagjai elhatározták, hogy mellszobrot állítanak dr. Pickering, kiváló tudós munkásságának elismerésére. A bronz mellszobrot Tóth István készítette, és a Caltech egyik épületében helyezték el. A nemrégiben megtartott szoborleleplezés után számos elismerő és gratuláló levél érkezett kitűnő művészünkhez” – tudósít az *Új Világ*.

Elért sikerei ellenére elkeseredett hangú levelek érkeztek tőle. 1976. április 7-én a következőket írja:

„Kedves Katicám, Lacikám és Editkém! Nagyon sokat gondolok a veletek eltöltött időkre. Ti vagytok nekem az utolsó szálak, amelyek odakötnek, akiktől szeretetet, megértést, megbecsülést, elismerést kaptam. Testvéreimtől fejmosáson kívül sohasem kaptam egy elismerő szót...”

Nagyon bántja a Rózsával való szakítás, aztán panaszkodik Szarvason élő unokatestvérére, Mengyire, aki csak egy levelezőlappal válaszolt levelére.

„Az Aulik Miska is egy lappal válaszolt, a Géza meg egyáltalán nem válaszolt. [...] Pedig én nemcsak azért harcolok, mert végtelenül szeretem a művészetet, hanem azért is, amit Ady Endre mondott: »Szeretném, ha szeretnének, s lennék valakié.« Hogy egyszer még Zenta város is büszke legyen rám!”

A *Katolikus Magyarok Vasárnapja* 1977. április 10-i számában (drkb) tollából Tóth

István szobrász, a zentai őstehetség címen hosszabb írás jelent meg. Ebből a cikkből kiderül, hogy írója az az ember, aki 1936-ban ismerte meg az amatőr szobrászkodó Tóth Istvánt Zomborban, és az újvidéki *Reggeli Újságban* véleményt mondott róla, valamint felhívta az illetékes vajdasági vezetők figyelmét, ne hagyják elveszni ezt az őstehetséget, tegyék lehetővé számára a továbbtanulást.

Már rég Amerikában élt, amikor először találkozott a lapokban egy Hollywoodban élő szobrász nevével, akit szintén Tóth Istvánnak hívtak. Egy alkalommal azt is olvasta róla, hogy egyik művét odaajándékozta szülővárosra, Zenta múzeumának. Ebből arra következtetett, hogy ugyanarról a szobrászról lehet szó, akit ő 40 évvel azelőtt megismert. Sejtése beigazolódott, amikor levélváltásra került sor közöttük.

„Valóban boldog vagyok – írja cikkében –, hogy amit Tóth Istvánról a két vajdasági lapban 41 év előtt mondtam el, azt most további életpályájának s művészetének rövid ismertetésével Amerikában, e lap hasábjain kiegészíthetem.” Hogy az ismétléseket elkerüljem, abból a cikkből csak a befejező részt idézem:

„Azt írták Tóthról egy helyen, hogy ábrázolóképesége szinte hihetetlen. Fél óra alatt meg tudja formálni akár melyik modellnek a fejét teljes hűséggel. Ez egyébként nemcsak az anyag fölötti teljes uralmát bizonyítja, de kifejezőerejét is. (Nem csupán az agyagot, de a követ, márványt vagy fát is játszi könnyedséggel kezeli.) Akinek olyan a képessége, attól természetesen – ha százszor is az absztrakt művészi ábrázolás híve – olyan alkotásokat is várnak, amelyeket absztrakt formában

megoldani nem lehet. Tóth István persze az ilyen feladatok elvégzését is vállalja teljes sikerrel. Bizonyítéka ennek egy kaliforniai tudós bronz mellszobra, melyet annak nyugdíjba vonulása alkalmával készített. Ez a körülmény – úgy hiszem – azokat is kibékíti Tóth István művészi képességeivel, akik az absztrakt képzőművészetnek nem hívei éppen.

Olvasóink közül talán többen is hallottak már egy másik kisebbségi magyar képzőművészről. Ő is egy Trianon óta Jugoszláviához tartozó magyar falu szülőtte, amely a szerémségi Fruška Gora hegységben fekszik, Ürög volt a neve (most Irig). Homonai Pál nem él Amerikában, hanem a vajdasági Újvidéken, s ott is dolgozik. Ő is a szegénységből emelkedett öneréből oly magasra, hogy mint primitív festőművésznek, aki képzőművészeti iskolát még kívülről sem látott életében, európai hírneve van.

Tóth István szobrászművész és Homonai Pál festőművész példája mutatja, hogy a magyar tehetség a legszegényebb sorsból is szorgalmával és képzettségével ki tud emelkedni, és magának, fajtájának is hírnevet tud szerezni.”

Ugyancsak (drkb) tollából még egy beszámoló jelent meg *Az aranyérmes Tóth István szobrászművész* címmel a *Képes Magyar Világhíradó* 1977. évi 6–7. számában, amelynek mellékletében alkotásairól fényképet is közöltek: *A csillagok elérése* című alkotásáról, a *Proféta* (dél-amerikai fából faragott) köztéri művéről, *Szerelem* (bronz) és *Angyal* (carrarai márvány) című szobráról, valamint dr. Halász János volt zentai orvosnak, Tóth István fölfedezőjének és első támogatójának mellszobráról.

A kaliforniai *Új Világ* 1977. május 13-án a *Halász János könyveinek útja New Yorktól Torontóig* című írásából megtudhatjuk a következőket:

„A kanadai Torontóban működik a legnagyobb magyar kultúrközpont, amelyet az ottaniak Magyar Háznak neveznek. Áprilisban háromnapos ünnepeksorozat volt: díszvacsora, könyvtáratatás, szoborleleplezés.

Az eseményre az adott alkalmat, hogy a torontói Kultúrközpontban megnyílt a könyvtár, amely dr. Halász János volt New York-i orvos 24 000 kötetes adományából létesült. Halász doktornak életében nem sok kapcsolata volt a kanadai magyarokkal. A könyveinek élt, különösen, amióta nyugdíjba vonult. Sok pénzt áldozott könyvekre, és ennek eredménye volt a páratlan gyűjtemény, amely elsősorban magyar kiadványokból áll, de igen jelentős az angol nyelvű rész is, különös tekintettel a tudományos irodalomra.

Dr. Halász János halála után jó barátja, dr. Benyő Dezső torontói magyar orvos töltötte be a szükséges közvetítő szerepét, amelynek eredményeképpen a gazdag könyvtár megérkezett Kanadába, és önkéntesek segítségével polcokra került.

A megnyitón – Endes László elnök bevezető szavai után – dr. Benyő Dezső ismertette dr. Halász János életét, aki két háborút küzdött végig. Az egyetemet is csak akkor tudta elvégezni, amikor az első világháború után leszerelhetett. A délvidéki Zentára ment el orvosnak. Fáradhatatlanul járta a tanyákat, és ő volt az első orvos, aki a földműves lakosság ingyenes orvosi kezelését és öregségi segélyét szorgalmazta.”

Milorad Čurčić és Tari László *Gradski spasavaoci – Vanbolnička zdravstvena zaštita u Senti od 1771–2003 godine* című könyvéből (123–124.) megtudhatjuk, hogy Halász János 1895-ben született. 1924. november 15-étől 1925. december 31-éig cselédeves a zentai kórházban. Tornyoson kezd dolgozni mint hivatásos városi orvos, 1931. április 1-jén beköltözik Zentára, és magánrendelőt nyit Kadvány Károly házában – a Városi Kórházzal szemben – a mai Svetozar Miletić utca 79-es szám alatt.

1932. október 15-étől 1936. május 29-éig hivatásos orvosként működik Zentán. Amikor a Városi Tanács pályázatot hirdet a városi tisztiorvosi szolgálat betöltésére (amelyhez Felsőhegy tartozott), a három pályázó közül dr. Halász Jánost bízzák meg ezzel a feladattal. (A másik két pályázó dr. Branko Beleslin nyugalmazott orvos és dr. Deutsch Mihály voltak.)

Dr. Halász kinevezését előzőleg már a Dunai Királyi Bánság hivatala is jóváhagyta, és felesketése 1936. szeptember 15-én történt. Ez év október 1-jétől 1939. szeptember 28-áig ezt az állást töltötte be, amíg Stevan Branovački, Zenta város akkori polgármestere fel nem függesztette állásából, és átadta azt Deutsch Mihálynak. A polgármester felfüggesztő határozata ellen dr. Halász fellebbezéssel élt, és az elsőfokú bírósághoz fordult.

Hivatásának gyakorlása mellett sokat tett Zenta közművelődési életének felvirágoztatásáért. A Magyar Közművelődési Egyesület tagjaként megalakította a zentai Munkástelepen a közművelődési egyesület fiókját, hogy a munkástagok a saját környezetükben kapjanak művelődési otthont, és rendszeres kulturális nevelésben részesülhessenek. A téli időszakban hetenként tartottak számukra előadásokat a történelem, a földrajz, az egészségügy, a szo-

ciológia és általános tudnivalók köréből. Ezen előadások tartásában tevékenyen részt vett többek között dr. Halász János is. Az egyesület két télen analfabéta- és továbbképző tanfolyamot tartott az arra rászorulóknak.

Az irodalmi nyilvános előadásokon dr. Halász is fellépett mint versmondó. Az MKE szavalói közül művészi teljesítmény tekintetében első helyen állt. Versmondása élményszerűen hatott minden előadás alkalmával. „Különösen Ady-interpretációi értek el nagy sikert” – tudjuk meg a *Bokréta – Jugoszláviai magyar műkedvelők almanachjából*.

Dr. Halász figyelt fel elsőként a 16 éves Tóth István feltűnő tehetséget mutató alkotásaira, és ő szorgalmazta, hogy az ifjúnak tegyék lehetővé a továbbtanulást Pesten.

A torontói Magyar Kultúrközpontban megnyílt könyvtár apóráján sor került arra, hogy István – csaknem 50 évvel később, 1977-ben – elkészítse jótévőjének, dr. Halász Jánosnak életnagyságú bronz mellszobrát, személyesen elvigye Torontóba, és részt vegyen az ünnepélyes leplezésen. „A néma bronz tehát most ennek a kései hálának a lenyomatát is őrzi” – írja a *Krónika*, a Kanadai Magyar Kultúrközpont lapja 1977 júniusában. Az akkor készült fényképen dr. Halász János bronzszobra mellett Endes Lászlóné, dr. Benyő Dezső, Tóth István szobrászművész és Endes László elnök láthatók.

A *Magyar Szóban* 1977. március 27-én Fehér Ferenc *Egy zentai származású amerikai szobrász* című írása jelent meg egy fényképpel illusztrálva, amely Tóth Istvánt *Űrbefüles* című monumentális alkotásával ábrázolja. Az írás befejező részét idézem:

„Tóth István alkotóerejének teljében van, sikerei megérdemeltek, s mert nyughatatlan újat keresése, örök újraalkotása még to-

vább vezérli, bizonyára hallani fogunk még róla. Mint ahogy őt is átforrósítja minden itthonról érkező hír, üzenet a Tisza-partról. [...] Műtermének, otthonának mérföldekkel nem mérhető feszítvolságát, dimenzióit csak róla írt, prózába oldott vers idézheti.

»Ebben a robbanás-izzású korban, a tülekedés, a gépkattogás, a füstláva-omlás, a mező-elfejtés korában, ebben az egyarcúvá-kényszerített lárva-hideg, üzletkoncentrikus világban ez a hollywoodi ház a tágasra épített műteremmel, a kandallóval szelídített ebédlő-nappalival, a hegybeépített gyümölcsös- és zöldségkerttel Zenta talán, a rég volt, a hol-nem-volt, az egyszer-volt világa, a születés, az életre-lökés meg-nem-másítható, el-nem-felejthető, el-nem-idegeníthető világa, a honnan-jövés, a hová-érkezés szülője pitvarosan, agyagba gyúrt, gyerekkéz-mintázta figurákkal, az Angyalok, a Szerelmesek, a Nyár, a Proféta vonalaiba ágyazottan, örökké élön és beteljesedve. Mert nincs nyár, nincs szerelem, ha nincs angyal, és ha a proféta nem szól.

A Proféta. Arc-talanul, kéz-telenül, láb-talanul, ívben formáltan az önmagába-visszatérés egyenseivel, személytelenül, szólásra rendeltlen, most és mindörökké.«

Mert profétaság, ahogy az anyag a *Szelemben*, a *Férfi és nőben*, az *Anyá és gyermekben*, a *Családban*, a *Madonnában*, a *Torzóban*, a *Formában*, a *Negatív formában*, az *Absztrakt formában*, az *Űr formában*, az *Űrkorszakban* életre álmodott anyag, a tóthistváni anyag tárul a világra.« (Zas Loránt Hollywood. 1973 februárjában.)”

Nagybátyámtól legközelebb 1977. augusztus 16-án kaptunk levelet, amelyben értesített bennünket, hogy újból (immár negyedszer)

megnősült, a feleségét Arankának hívják, akit két évvel korábban ismert meg az *Új Világ* sajtóbján.

„Mi nagyon jól megvagyunk, dolgozunk. Én a hátralévő életemet teljesen a művészetnek szentelem, s ez nagyon kiegyensúlyozza az életemet“ – írja. (Fényképet is csatolt az esküvőjéről.)

1980. április 12-én és 13-án, valamint 26-án és 27-én kiállításon vesz részt Szász Endrével együtt a Los Angeles-i Ante Mortem Galleryben.

Ez év májusában Trombitás Dezső, az *Új Világ* újságírója meglátogatta nagybátyámat. Az ennek nyomán írt *Műterem-látogatás Tóth Istvánnál* című hosszabb cikkéből idézek:

„Hollywood egyik dombvonulatán, ahogy itt mondják: »upper middle class« – negyedikében lakik Tóth István szobrász. A háza a hozzá tartozó teraszos kertkiképzéssel, gyümölcsfákkal, virágokkal és természetesen a művészien elhelyezett szobrokkal bármelyik Beverly Hills-i milliomoslakta portáival felvehetné a versenyt. Kérdésemre, hogy mikor van ideje a sok fizikai munkát igénylő szépítésre, földhordásra, Tóth István érdekes választ adott: »Ha valamelyik művemem dolgozom, nem veszem észre az idő múlását. Ihlet alatt képes vagyok egyfolytában huszonnégy órát, sőt többet is dolgozni. A kertmunka nekem kikapcsolódás, felfrissülés a szellemi drill, a szinte önkívületi állapotban történő alkotómunka után.« [...] Egy művész csak a legkritikább esetben feddi a róla alkotott képet. Absztrakt, légies szobrai után az ember azt vélhetné, hogy Tóth István, a neves és

nemzetközileg elismert szobrászművész – feminin jelenség. De akivel kezét szorítok, sokkal inkább fest magyar parasztnak, akinek zömök alakja, naptól-széltől kicserézett arca, inas-izmos tagjai után mindent feltételezhetnénk, csak azt nem, hogy ez az ember az, aki a *Profétát*, a *Baglyot*, az *Anyát gyermekével*, az *Asztronautákat* és száz egyéb témát olyan csodálatos könnyedséggel, elegáns vonalvezetéssel megálmodta és megalkotta. [...] Fényképeket mutat. Szobrok tucatjai vonulnak el előttem. »Ezek a szobraim Caracasban, Venezuela fővárosában állnak. Ezeket pedig múzeumok, múgyűjtők vették meg Dél-Amerikában, az Egyesült Államokban.«

Elhűltem az alkotókészségnek nemcsak a minőségi, de mennyiségi eredményein is. »Könnyen, gyorsan dolgozom. Miután megfogtam az elképzelt gondolatot, ahogy az imént utaltam rá, nem érdekel sem étel, sem alvás, amíg be nem fejezem.«

Számos kiállítást rendezett, többször szerepelt televízióban. Nyugtalan vére – úgy tűnik – lelassúdott. Szíves házigazda, kitűnő szakács, jó borok szakértője. Műterme, háza telis-tele rakva szobrokkal, a falakat festményei díszítik. Egyre szívesebben nyúl az ecsethez. Szimbolizmusa és élénk, tüzes színei láttán a szemlélőnek az az érzése támad, hogy Tóth István mint festőművész is rangos nevet biztosíthatott volna magának. Az úgynevezett klasszikus iskolával teljesen szakított: térformában, ritmusban, az absztrahált, eszmévé finomult Gondolat megragadásában jelentkezik művészete. Mint minden nagy művész, csak önnön kifejezési formáival és gondolatrendszerében mérhető. Tehát amikor Henry Moore, André Bloc, Jacques Lipchitz vagy

Constantin Brancusi nevét említjük, a párhuzam csupán jelezni akarja, hogy kifele-miféle művészi szemlélet a Tóth Istváné. Ami a keze alól kikerül, lett légyen az terrakotta-szobrocška vagy fából kifaragott női akt, dinamikusan és mindig sajátosan egyéni tolmácsolásban magán viseli Tóth István védjegyét.

Beszélgetés közben a borospoharat szeme elé emeli. Hosszan és szótlanul figyeli a sárga-aranylő színek vibrálását. Aztán megszólal: »A világ legszebb helye mégiscsak Zenta. Sokfelé jártam, sokat megértem, de igazán boldog csak otthon voltam – gyermekkoromban.«

1981. január 23-án az *Új Világ* újságból értesülünk, hogy „magyar filmesek kis, de igen tehetséges csoportja félórás színes hangos filmet készített Tóth István művészetéről”. Nem amatőr »keskenyfilmről« van szó, hanem nagy színházakban is kivetíthető dokumentumfilmről.

A dokumentumfilmet a Franklin Filmvállalat készítette, Oross Imre írta és rendezte, ő állította össze régi századok lantra komponált magyar muzsikájából a kísérőzenét, Mészáros Kálmán fényképezte, az angol nyelvű magyarázó szöveget pedig Lynn von Kersting mondta el. A laboratóriumi munkában sokat segített a burbanki Photo-Kem vállalat, amely a szakmai bemutatásához modern házivetítőjét is rendelkezésre bocsátotta.”

(Ezt a filmkazettát István 1983. november 13-án, amikor utoljára járt Zentán, elhozta nekünk. Technikai okokból a filmet lejátszani nem tudtuk, de hosszú idő múltával és sok próbálkozás után – hála a Magyar Televízió neves riporterének, Vitray Tamásnak, sikerült a filmet átjátszani DVD-re. 2005 májusában

Vida János, a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium munkatársa Budapestről elhozta a DVD-t három példányban, amelyekből egyet átadtam a Zentai Múzeumnak, a másikat a nagybátyámról összegyűjtött összes fénykép és dokumentum másolatával együtt a VMMI archívumának, a harmadik példány megmaradt nekem. A portréfilm angol szövegét magyarra fordította Čudićné Kulcsár Veronika.)

Utoljára Istvántól az *Új Világ* 1981. február 13-án megjelent cikkét kaptuk *Reagan elnök szobra* címmel.

„Tóth István, a jeles szobrászművész életnagyságú mellszobrot készített Ronald Reagan elnökről. A képen látható mű annyira megnyerte a kaliforniai Republikánus Nemzetiségi Csoport vezetőinek tetszését, hogy mozgalmat indítottak a szobor megvásárlására. A mellszobrot, mely kitűnő meglátással ábrázolja az elnököt, Washingtonban remélik átadni Ronald Reagannek az Etnic Group (Nemzetiségi Csoport) nevében.”

Ettől kezdve többet már nem kaptunk tőle sem újságcikket, sem fényképeket alkotásairól, és leveleimre is ritkában válaszolt.

1982. március 14-én a következőket írta:

„Szeretnék többet tudni az én testvéremről, Anyukádról, mert álmodtam róla. Szeretnék hazamenni a nyáron, hogy személyesen is találkozassak veletek, és szóval is elmondhassam az élményeimet, s még a Tiszában is szeretnék megfürdeni.”

Ez a terve valamiért nem sikerült, viszont 1983. november 13-án váratlanul hazajött – egy öltönyben, vékony ingben, amikor itt -13°C-t

mutatott a hőmérő. Belgrádból taxin érkezett Zentára, mert nem volt másképp csatlakozása.

Két hétre tervezte az ittlétét, de 10 nap után visszarepült otthonába, mert ilyen hideghez nem volt hozzászokva. Azt mondta: „úgy érzem, hogy még a könny is megfagy a szememben.”

(Mivel abban az időben 8 óras áramszünetek voltak divatban, mi meg hőtároló kályhával fűtöttünk, a lakásban sem volt valami kellemes, ezért sűrűn tartózkodott Aulik Miskáéknál, mert ott olajkályha ontotta a meleget.)

Testvérei közül csak édesanyámmal (aki már akkor mentálisan nagyon rossz állapotban volt) és Péter bátyjával találkozhatott. Ekkor már Istvánon is észlelni lehetett az Alzheimer-kór tüneteit.

Szerencsénkre abban az időben Zentán tartózkodott Kragujević Stevo Štica. Ő volt olyan szíves, hogy szárnyai alá vette Istvánt, együtt utaztak le Belgrádba, náluk éjszakázott, és másnap fotóriporterri engedélyével egészen a repülőig kísérelte nagybátyámat. Fényképet is készített róla, amelyet elküldött nekünk, és a hátuljára beszámolót is írt:

„Beograd, 25. XI 1983.

Poštovana porodica Domanj,

Evo pokušaću da Vas ukratko obavestim kako smo stigli u Beograd i kako je Vaš rođak, Toth Istvan otputovao za SAD, svoj kući.

Do Beograda smo lepo i udobno putovali i bilo nam je prijatno. Istvana sam taksijem doveo našoj kući gde je i prenoćio. Sutradan sam ga odveo na aerodrom i smestio ga u avion JAT-a koji je poleteo tačno u 9 sati. Po mojoj oceni otišao je zadovoljan i bilo nam je drago što sam se toliko angažovao oko njegovog odlaska. Ja sam to sa

zadovoljstvom za njega učinio, jer smo mi stari znanci. Eto toliko o našem dragom gostu, Istvanu. A porodici Domanj srdačne pozdrave od Stevana Kragujevića »Štice.«

István hazaérkezvén levélben megköszönte a meleg szeretetet, amelyet kapott tőlünk, és Šticáéknak is köszönetet mondott, akik végtelesen szeretettel és segítséggel halmozták el.

Ezután nagyon sokáig nem írt nekünk, sürgető leveleimre sem válaszolt. Amikor 1985. november 18-án értesítettem, hogy édesanyám meghalt, akkor egy nagyon zaklatott hangú levél érkezett tőle. Megtudtuk, hogy a két évvel előbbi váratlan hazaérkezése nem volt szerencsés számára, erről így írt: „Amikor hazaértem reggel 8 órakor, ott találtam a házban egy barátomnak hitt személyt az Arival együtt, s még rám támadtak.” Becsmérelték művészetét, vacakságnak nevezték alkotásait... „Most azon gondolkozom, hogy eladom a házamat, és hazamegyek. Csak azt nem tudom, hogy otthon hogyan kezdhetném meg az életemet. Rózsikát nagyon megszerettem. Sok szeretettel gondolok reátok: István... és Ari.” Ekkor 73 éves volt.

Erre az elkeseredett, zaklatott hangú levélre azonnal válaszoltam, és abban az évben még kétszer írtam neki, de választ nem kaptam, csak 1987 januárjában jelentkezett pár sorral. Levelében azt írta: „nem volt szándékomban hazamenni”. Tehát már nem emlékezett arra, amit korábban írt nekünk.

Istvánnak utódja nem maradt. A negyedik felesége, Aranka haláláig mellette maradt. Leveleimre válasz nagyon ritkán érkezett. Aranka írt szűkszavúan pár sort. „István nehézkes a levélírásban, dolgozik a szobrain.” Ő pedig hetenként háromszor a kórházban dolgozik. István nagyon rossz kézírással csak a nevét írta alá.

Ezután három évig semmit sem tudtunk rólok. Nagy nehezen megszereztem dr. Kadvány Sándornak, nagybátyám orvos barátjának a címét, és az ő közbenjárásának köszönhetjük, hogy Aranka pár sorral jelentkezett: „István egészségesen jól van, de az agya romlik, mindent elfelejt, és rátok is csak homályosan emlékszik.”

Én továbbra is szorgalmasan írogattam nekik, de csak újabb három év elteltével adtak életjelet magukról hála Aranka budapesti barátnője közbenjárásának, akinek a címét sikerült megszereznem.

Megtudtuk, hogy István állapota tovább romlik, de egyelőre még Aranka el tudja otthon látni.

1999 decemberében megtudtuk, hogy István nem bír nyelni, csövön keresztül táplálják, amit elég jól tűr, 10 kg-ot hízott, de akkor már az otthoni ápolás nehéznek bizonyult, ezért felesége valahová elhelyezte, de erről minket nem értesített.

2001. december 20-án egy Los Angelesben feladott levélből, amelyet mi 2002. január 14-én kaptunk kézhez, értesültünk, hogy Istvánt légzési zavarokkal be kellett vinni a kórházba,

ahol pár nap múlva rosszabbul lett, és az intenzív osztályra került, s ott nagyon gondos ápolásban részesült.

Amikor ezt a levelet megkaptuk, én még aznap írtam Arankának, de választ nem kaptam, és nagybátyám haláláról sem értesített bennünket. Budapesti barátnőjétől, F. E.-től tudtuk meg, aki az amerikai magyar újságban olvasta, hogy nagy veszteség érte a kaliforniai művészvilágot, mert Tóth István 2002 januárjában meghalt.

Halálának időpontját 2002. október 7-én tudtuk meg, amikor F. E.-nek köszönhetően megkaptuk nagybátyám halotti anyakönyvi kivonatát: a Los Angeles-i Cedars, Sinai Medical Center-ben (8700 Beverly BLVD) halt meg 2002. január 18-án.

Sajnos arról sem tudunk, mikor és mekkora részvétel mellett temették el, hagyományosan vagy elhamvasztották, és melyik temetőben nyugszanak hamvai.

Ezekkel a kérdésekkel négy ízben fordultam Arankához, utoljára 2004 decemberében, de sajnos egyik levelemre sem jött válasz, így feladtam a további próbálkozást.

